

Contribuții la cunoașterea construcțiilor gospodărești anexe din Vâlcea

Dr. Ionuț Gabriel Dumitrescu*

* Muzeul Județean *Aurelian Sacerdoțeanu* Vâlcea, Râmnicu Vâlcea, România, e-mail: ionut_gabriel1981@yahoo.com.

Abstract: *Contributions to the knowledge of household constructions with annexed buildings in Vâlcea.* The rural households of Vâlcea present a wide variety of outbuildings. The annexed buildings are grouped into units forming households and the households are differentiated according to the structure of the human settlement of which they are a part. Regardless of the occupation and the structure of the household, the outbuildings are differentiated according to the raw material and the technical procedures used in their construction.

In the mountain area of Vâlcea, the dominant outbuildings are, in particular, those for housing animals and the food they need. In the subcarpathian area, along with animal breeding, fruit growing and viticulture have a significant role.

Keywords: household constructions, outbuildings, ethnography, Vâlcea, annexed buildings.

Gospodăriile țărănești din Vâlcea prezintă o mare varietate a construcțiilor anexe. Ea se datorește, pe de o parte, diversității mediului natural, iar pe de altă parte evoluției istorice a condițiilor sociale. Cea mai mare parte a gospodăriilor țărănești din trecut aveau o economie mixtă, ele ocupându-se în proporții diferite cu agricultura, creșterea animalelor, pomicultura și viticultura. Construcțiile anexe se grupează în unități formând gospodăriile, iar gospodăriile se diferențiază potrivit structurii așezării umane din care fac parte. Felul construcțiilor anexe în cadrul gospodăriilor este deci diferit după tipul așezării. Indiferent de ocupație și de structura gospodăriei, construcțiile anexe se diferențiază după materia primă și procedeele tehnice folosite la construirea lor. Influența netăgăduită a mediului natural în această privință este modificată de evoluția istorică a tehnologiei și de diferențierea socială¹.

¹ Petrescu 1969, p. 162.

În zona montană din Vâlcea construcțiile anexe dominante sunt, în special, cele pentru adăpostirea animalelor și a hranei necesare acestora. În zona subcarpatică, alături de creșterea animalelor, o pondere însemnată o au pomicultura și viticultura. Adăposturile pentru animale continuă să rămână construcțiile de bază, alături de care apar anexe legate de practicarea ocupațiilor specifice acestui areal: uscătorii și cuptoare pentru fructe, pivnițe pentru vin. În zona de luncă, cu economie axată pe agricultură și creșterea animalelor, acareturile dominante sunt cele pentru păstrarea și depozitarea cerealelor.

Prezența construcțiilor destinate păstrării diferitelor provizii necesare susținerii economice a familiei imprimă, firește, o anumită structură gospodăriei țărănești tradiționale. Analiza funcțională a construcțiilor de acest gen, relația cu restul construcțiilor din incintă, contribuie la o mai corectă înțelegere a gospodăriei țărănești și, în ultimă instanță, la o mai aprofundată cunoaștere a funcției construcțiilor anexe țărănești. Amplasarea anexelor gospodărești face parte din sistemul săteanului de a gândi *ab initio*, spațiul total aferent unei gospodării, în funcție de locuință, dar și în dependență de alți factori, cei ocupaționali și mentali deținând un loc important.

Planurile construcțiilor anexe sunt curbilinii și rectilinii. Frecvente sunt planurile rectilinii de formă patrulateră-dreptunghiulară. Volumele construcțiilor anexe variază ca formă în raport de tipicul planurilor. Cele cu planuri rectilinii sunt de formă prismatică cu excepția celor hexagonale a căror formă este asemenea unui poliedru neregulat. În raport cu casa, construcțiile anexe sunt dispuse într-o organizare lineară, fie lateral - în aliniament, paralele sau perpendicular, fie sub același acoperiș cu casa.

Construcțiile anexe erau amplasate mai departe sau mai aproape de casă, în funcție de teren și de proprietar.

În componența tipurilor de gospodării vâlcene au apărut construcții diferite, în funcție de profilul lor economic, de bunurile de care dispuneau oamenii și de materialele avute la îndemână.

După funcții distingem:

- adăposturi pentru păstrarea cerealelor;
- adăposturi pentru animale;
- adăposturi pentru atelaje și unelte;
- construcții viticole și pomicole;
- modalități de păstrare a nutrețului și a păioaselor;
- alte construcții.

Adăposturi pentru păstrarea cerealelor

În toată zona Vâlcea, grăunțele cerealelor păioase s-au aflat în concordanță cu volumul producțiilor realizate în timp și spațiu. Grăunțele cerealelor păioase s-au depozitat, în primul rând, în podul casei și, mai rar, într-una dintre încăperile acesteia. În vederea protejării împotriva rozătoarelor, cerealele nu se răspândeau pe jos, ci se țineau în niște ustensile speciale: uleie,² hambare sau tărcălete.³

Dacă în zona muntoasă și deluroasă a Vâlcii producția de cereale era mai mică și nu compunea în afara ustensilelor anumite alte construcții, în satele din sudul zonei Vâlcea, până la Regulamentul Organic și chiar mai apoi, se practica pe scară întinsă depozitarea grâului și a meiului în gropi. Gropile de cereale, de dimensiuni diferite și de veche tradiție, împânzeau vetrele de sate, întâlnindu-se uneori și în satele din zona deluroasă. Depozitarea cerealelor în gropi era stimulată și de motive strategice. Desele năvăliri de populații străine îi obligau pe localnici să-și ascundă hrana în adăposturi tainice.⁴

Gropile de cereale aveau formă de albie, nu erau drepte, ci pâlniate la gură și mai largi jos, la bază. De jur-împrejur, ele erau înconjurate de un șanț protector împotriva apei. După săpare gropile se băteau bine cu maie, se lipeau cu pământ smolnișos⁵, sau cu un amestec de balebă și pleavă și, apoi, se ardeau cu paie sau cu lemne. Oricât de bine erau amenajate, gropile nu puteau oferi condiții optime pentru conservarea cerealelor, care de multe ori își pierdeau din calitate. De aceea, mai ales după ridicarea monopolului otoman asupra cerealelor românești, când acestora li s-a deschis poarta către piața europeană, au fost necesare măsuri pentru împiedicarea conservării rudimentare a cerealelor. În acest sens, în anul 1839, negustorii propuneau interzicerea pe viitor a depozitării grânelor administrative în gropi și construirea de coșare de cereale și pătule de porumb.⁶

În afară de gropile pentru cereale, în Vâlcea s-au răspândit și gropile pentru cartofi, care au supraviețuit până după al doilea război mondial. Porivit mărturiilor orale, se făcea „o groapă mare rotundă de 1,5 metri, iar deasupra se pune fân și pământ. Nu trebuia să fie prea departe de casă, pentru a nu fi luate produsele de alții”⁷. „Gropi

² Vase de păstrat cereale, făcute dintr-un triunghi scobit.

³ Vas de lemn asemănător unei albiei, întâlnit în satele de pe valea Oltețului.

⁴ Maxim 1989, p. 225

⁵ Brun intens, „oacheș”.

⁶ Corfus 1969, p. 224.

⁷ Inf. Florea Constantin, sat Șușani, 79 de ani.

de grumpene (cartofi) făceau mai ales cei care stăteau, mai pe deal. Săpate în pământ, aveau 1,20-1,50 metri sau 2 metri. Pe fundul lor se puneau paie sau ferigă, apoi cartofi, pământ, iar ferigă sau paie. Nu se umbla în timpul iernii la ele”⁸. „Se făceau pe un loc mai ridicat, mai scurs, mai pietros. Erau rotunde, mici la gură, mai largi la fund, adânci de jumătate de metru. Pe fundul lor se puneau paie, cartofi, apoi paie, blăni și pământ. Nu se umbla în timpul iernii la ele”⁹. În momentul în care s-a extins pomicultura, gropile amenajate în pământ serveau, în anii de bisag (anii cu recolte bogate), și la depozitarea prunelor sau a merelor. Luând în seamă marea capacitate de depozitare a gropilor, probabil că ele nu serveau totdeauna intereselor unei singure familii. Din acest motiv se poate considera că ele erau amenajate și întrebuințate în comun pe principiul rudeniei sau al vecinătății.

Prevederile administrative de care am amintit anterior au găsit ecou în lumea satelor vâlcene, în care s-a extins rapid pătulul dreptunghiular, confecționat din nuiele. Necesitatea păstrării porumbului în știuleți, în spații aerisite, a determinat apariția unor construcții din materiale ușoare, al căror prototip l-au constituit străvechile coșuri confecționate din nuiele, modificate și adaptate nevoilor funcționalității. În satele din zona sudică a Vâlcii, mai ales în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, odată cu preluarea în cultură a luncii Oltețului s-a răspândit întrebuințarea pătulelor de nuiele, construite din patru sau șase furci (stâlpi de susținere) legate prin slaiuri (tălpile pătului). Peste slaiuri erau așezați curmeziș mîrtacii (podeaua pătului), care se mai numesc și matoli. Furcile de la capetele pătului se prelungeau până sub acoperiș și se uneau prin cosoroabe sau prăștii (legăturile de sus ale pătului). De obicei, pe la mijlocul țarcului se găsea o legătură de lănteți care asigura pătulul să nu se bornăcească sau să nu se orteze (să nu se deșire în părți). Peste cosoroabe și sleme se așezau căpriorii, care se fixau cu capetele de sus pe o culme. Acoperișul pătului de nuiele erau constituit din paie, coceni, dar mai ales din șindrilă.

Pătulul era întotdeauna amplasat la vedere, în apropiere de locuință, pe cel mai ridicat teren cu scopul favorizării circulației curenților de aer necesari uscării. Treptat, acestuia i s-a adăugat o perdea de spate și pe lateral cu scopul adăpostirii instalațiilor tehnice (teascurile cu pene pentru zdrobit semințele de dovleac, floarea soarelui) sau pentru mijloace de transport. Pe valea Bistriței vâlcene

⁸ Inf. Neamțu Constantin, sat Olteni, 84 de ani.

⁹ Inf. Constantinescu Aurel, sat Bratovești, 80 de ani.

furcile erau mult mai înalte în comparație cu cele din zona de sud a Vâlcii, iar pentru rezolvarea anumitor probleme și pentru a câștiga spațiu la fațada acestuia - de multe ori de jur împrejur - se construia o prispă deschisă pe care se așezau stupii de albine.

În unele gospodării din Vâlcea, pe la sfârșitul secolului al XIX-lea, ca o consecință a creșterii rolului agriculturii, au apărut jimnițele sau jitnițele, adică magazii de dimensiuni reduse pentru păstrarea cerealelor¹⁰. Aceste construcții erau așezate pe popi (piloni de lemn) sau pe pietre late și erau lucrate din bârne masive ce aveau capetele limbuite și încheiate în ulucul efectuat în stâlpii verticali. Acoperite cu șită, jitnițele prezentau un compartiment mai mare, pentru grâne, și două mai mici, pentru făina de mălai și de grâu.

Adăposturi pentru animale

Construcțiile pentru adăpostirea animalelor au fost și au rămas anexele cele mai importante ale gospodăriilor. Animalele erau adăpostite, pretutindeni, în construcții proprii, aflate în gospodăria din vatra satului sau pe moșia satului. În Vâlcea, adăposturile pentru animale poartă denumiri diferite: cele pentru animale mari (cabaline, comute) - grajduri¹¹, coșer, șopru pentru vite, olejuri pentru vite¹², șopron, slomn¹³, cele pentru ovine - târlă, soia, staul, obor, surlă sau perdea¹⁴, cele pentru porcine - coteț, ceair sau scrocioag, iar cele pentru păsări purtau denumirea de cotețe¹⁵.

În satele din zona sudică a Vâlcii, olejurile pentru vite se aflau dispuse, de cele mai multe ori, în aceeași împrejmuire cu casa. Odată cu trecerea timpului s-au despărțit de casă, constituind oborul vitelor. Oile se închideau vara în târle formate dintr-un teren împrejmuit cu pârmaci, îngrădiți cu nuiiele, fără nici un fel de acoperiș, iar iarna se țineau într-o îngrăditură de nuiiele amenajată între patru furci, care susțineau un pățuiag de coceni. Când un asemenea adăpost era lipit cu pământ se numea coșară sau coșeră și în el se introduceau vitele. Adeseori coșara se putea amenaja între mai multe furci (stâlpi de susținere), unite prin legături, peste care se puneau sleme (un fel de

¹⁰ Jimnițele au apărut mai întâi în satele situate pe valea Oltețului, iar în ele se ținea mai ales grâul.

¹¹ Denumire răspândită în toată Vâlcea.

¹² Denumire întâlnită doar în satele de pe valea Luncavățului.

¹³ În satele din depresiunea Jibelea-Berislăvești.

¹⁴ În satele din Țara Loviștei.

¹⁵ În toate satele din Vâlcea.

grinzi). Peste sleme, fie pe căpriori, fie direct, se depozita nutreț, care ținea loc de acoperiș. De multe ori, slemele se acopereau cu resturi de nutreț. În satele de pe valea Oltețului, o astfel de construcție servea nu numai ca adăpost pentru vite, ci și pentru car și, în acest caz, se numea șopron. Familiile mai înstărite țineau vitele în saiale, un fel de coșere mai spațioase, ai căror pereți erau construiți din blăni.

În Țara Loviștei, grajdul în poiată a apărut ca o anexă specifică acestei zone, căpătând individualitate datorită pereților din piatră de râu pentru elevație și lemn pentru fânar. Amenajat sub prelungirea acoperișului, la spatele casei, grajdul proteja peretele lung al locuinței de intemperii. Construcția folosea pentru adăpostul animalelor din gospodărie: porci, viței, oi. Uneori, grajdul amenajat în poiată devenea spațiu de depozitare sau, prin segmentare, bucătărie de vară asociată cu cămări sau coteț. Pe valea Bistriței, grajdul era compartimentat în trei încăperi din care numai una era destinată creșterii animalelor. La mijloc exista un șopru în care se adăposteau butiile pentru fermentat boasca, iar în partea cealaltă o magazie în care se depozitau atât grânele, cât și utilajele necesare prelucrării fructelor. Deasupra întregii construcții era un fânar din lați în formă de X-uri, adesea numit în „sebac”. În depresiunea Jiblea-Berislăvești, o construcție specifică adăpostirii animalelor era slomul de vite, o încăpere lungă, atingând uneori lungimea de 12 metri, care avea pereții din bârne sau piatră de râu zidită în uscat.

În Vâlcea, pe vreme rea, oile iernau în spații amenajate sub alte construcții anexe: în staulul oilor (adăpost din furci, și acoperiș din șiță)¹⁶, în șură (din furci, grinzi și înveliș din nutreț)¹⁷, în surla sau soiaua pentru oi, amplasată în spatele casei¹⁸. Cotețele porcilor puteau fi amenajate sub sau alături de alte construcții anexe. Uneori, ele reprezentau construcții simple, de sine stătătoare. Din loc în loc, cotețele porcilor erau adâncite în pământ, căpătând înfățișarea unor bordeie, alcătuite din două furci de susținere a unei grinzi orizontale, peste care se așezau capetele de sus ale lemnurilor ce formau învelișul¹⁹. Cotețul pentru păsări era alcătuit din patru pari bătuți în pământ și câteva scânduri așezate vertical care formau o mică încăpere patulateră, prevăzută cu o ușiță de lemn în față, servind ca adăpost

¹⁶ Inf. Popescu Petre, sat Stănești, 81 de ani.

¹⁷ Construcție întâlnită pe valea Otăsăului.

¹⁸ Anexă răspândită la casele din Bărbătești.

¹⁹ Astfel de construcții au apărut și se mai întâlnesc și astăzi în satele de pe valea Oltețului.

pentru găini sau rațe. În multe cazuri, cotețul avea dublă funcționalitate: la parter era adăpostit parcul, iar la etaj păsările. Nu arareori păsările înnoptau sub prelungirea de sub acoperișul grajdului cu fânar. În Vâlcea au existat și cotețe suspendate în prăjini, dar acestea erau destinate mai ales porumbeilor.

O notă specifică pentru unele așezări vâlcene erau grajdurile aflate în afara gospodăriei, pe moșia satului, undeva într-o grădină. Ele erau construite din bârne masive și acoperite cu șindrilă. Deasupra aveau un pod înalt pentru depozitarea fânului. Supraetajarea grajdului pentru nutreț a căpătat numele de fânar, de unde apoi toată construcția a luat numele de fânar.

Adăposturi pentru atelaje și unelte

Construcțiile cele mai frecvent întâlnite pentru adăpostirea uneltelor și atelajelor au fost poiata și șopronul. Poiata era fie separată, fie în prelungirea acoperișului grajdului, în partea dinspre răsărit sau de apus. Avea numai peretele grajdului, în rest fiind fără pereți. Când era separată, se băteau patru furci în pământ și un acoperiș de șită deasupra, având 4/4 metri. Pe valea Otăsăului s-a numit la început slomn, apoi poiata și șopru. Aici se țineau și animalele, mai ales oile vara. În Loviștea, poiata, patru pari și un acoperiș, era în prelungirea casei, uneori chiar lipită de ea. În alte sate ale Vâlcii poiata era lângă grajd²⁰ sau era o prelungire a acoperișului la casă sau la pățul²¹. Pe valea Oltețului, lângă casa cu două camere exista o poiata, construcție de lemn alipită peretelui din spatele casei sau celui din partea opusă drumului (această construcție mai purta în zonă denumirea de palancă). Acoperișul ei era format prin prelungirea acoperișului casei.

Șopru, alăturat grajdului sau casei, era un spațiu de adăpost pentru atelaje, unelte și, uneori, pentru lemnele necesare iarna. Șopru este o construcție formată dintr-un acoperiș sprijinit pe stâlpi sau de o amenajare făcută din diverse materiale având trei pereți, unul liber. La unele case, sub același acoperiș erau magazia, șopru (deschis, pentru unelte) și grajdul²². Pe valea Otăsăului șopru, un acoperiș pe patru furci, avea 5/4 metri. Numele foarte vechi al șoprului era slomn. „Cei înstăriți aveau șopru, cei săraci doar poiata - prelungire (pe o latură) a acoperișului de la grajd”²³. La Bărbătești, șopru era în spatele casei

²⁰ În gospodăriile de pe valea Olăneștilor.

²¹ În gospodăriile din satele situate pe valea Beicăi.

²² În gospodăriile din satele situate pe valea Beicăi.

²³ Inf. Vasilescu Ion, sat Păușești-Otăsău, 84 de ani.

sau perpendicular pe ea, în vreme ce la Slătioara - un acoperiș pe patru furci, fără pereți, se afla undeva în spatele curții, fără o regulă anume. Aria de răspândire a acestei construcții în spațiul vâlcean este extrem de mare, găsimu-se în aproape toate satele din această zonă a Olteniei, uneori chiar în cadrul aceleiași gospodării existând mai multe șopruri. Cel mai răspândit și cel mai vechi este cel cu toți pereții deschiși.

Construcții viticole și pomicole

Pe lângă creșterea animalelor și cultivarea pământului, locuitorii din Vâlcea au acordat importanță pomiculturii și viticulturii, ocupații care au cerut construcții anexe specifice: pivnițe, pimnițe sau conace de vie, poveme. De obicei, pivnițele nu se construiau în sat, ci pe dealuri, pe locurile unde se găseau plaiuri de vii. Până la primul război mondial pivnițele, răspândite pe dealurile cu vii, alcătuiau o așa-zisă așezare cu case izolate. Pivnița era o construcție de lemn, în așa numitul sistem al cununilor de bârne orizontale, încheiate prin îmbinări (blockbau). Pe temelia de piatră se așeza o primă cunună, cea a tălpilor, formată din trunchiuri masive de stejar rotund sau de stejar cioplit în patru muchii. În satele din zona sudică, pivnițele se lucrau din bânduci²⁴ masivi, ciopliți cu securea și aveau drept temelie groși sau bâlvani (trunchiuri de copaci) obținuți din jipani (copaci mari) și erau acoperite cu blăni.

Îmbinarea bânelor se făcea în tăietură dreaptă, capetele lor rămânând lungi și formând la colțurile construcției un unghi drept, vizibil. Apoi, se ridicau pereții din cununi de bârne orizontale, rotunde sau cioplite în patru muchii, încheiate prin „îngemănare”. Pereții de bârne se terminau în partea lor superioară cu o ultimă cunună de bârne, mai puternice, numite cosorobi, care formau în același timp baza de susținere a șarpantei acoperișului. Ca plan, pivnițele erau compuse dintr-o singură încăpere, cel mult două, în acest din urmă caz, cu un perete despărțitor, din bârne.²⁵ Erau fie simple, fie cu o prispă în față, cu stâlpi îngrijiți și frumos lucrați. Planul patrulaterului de bază avea dimensiuni variate (4x5 metri până la 6x6 metri). Lățimea prispei era cuprinsă între 1 și 1,5 metri, iar înălțimea pereților ajungând până la doi metri. Podina și tavanul erau construite din bucăți groase de lemn, spintecate cu toporul din trunchiuri de stejar. Unele exemplare aveau tavanul ca o boltă piramidală, construită din

²⁴ Bârne scurte.

²⁵ O astfel de anexă am întâlnit în satul Fântâțești. Este vorba de un conac de vie construit în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

trunchiuri de stejar din ce în ce mai scurte, încheiate prin creștături și cuie de lemn. Frecvente erau învelitorile confecționate din șindrilă și blăni de stejar, prinse în cuie de lemn pe lănteții de pe căpriori. Ca formă, acoperișul de șindrilă este în patru ape, cu muchiile ușor rotunjite și cu coama, în genere, scurtă. În unele sate de pe valea Oltețului, coama acoperișului era străjuită de ciocârlani (bucăți de șindrilă tăiată în profiluri de capete de pasăre stilizate) și de cele două țepe sculptate în volume geometrice.

Intrarea în pivnițe se făcea printr-o ușă cu țâțână obținută, de cele mai multe ori, dintr-o blană masivă ca lățime și grosime. Partea din spate a ușii se numea cotoc. Cotocul intra în cuib (o scobitură în prag) și, printr-o rotire, ușa se deschidea sau se închidea. Sistemul de încuiere a ușii era rudimentar și consta dintr-o drugă de lemn, trasă cu niște cățai pe două scoabe. Existau și pivnițe care nu aveau pod, iar fumul din vatra liberă ieșea pe sub acoperiș²⁶. Trebuie să menționăm că unele pivnițe de pe deal nu se încuiiau, de multe ori vinul rămânând acolo și peste iarnă (periodic, omul își aducea acasă numai cantitatea de vin necesară). Era lăsată acolo chiar și o cană pentru eventualii drumetși, însetați. Este o dovadă indiscutabilă a vestitei ospitalități românești, dar și de respect față de munca și de proprietatea celorlalți colocatari. Decodificarea semantică ar putea fi următoarea: dacă eu nu fur de la altul, de ce ar fi tentat altul să fure de la mine²⁷.

Funcționalitatea era și ea aproape aceeași pentru întreg arealul vâlcean: prelucrarea strugurilor și păstrarea instrumentarului viticol și, în cele mai multe cazuri, a vinului. În interiorul pivnițelor se aflau depozitate vasele. Putina, butia (vas de lemn, cu un fund de capacitate mare) și butoiul erau principalele recipiente aflate în inventarul unei pivnițe. Butoiul și putina erau ridicate pe niște lemne spre a fi ferite de umezeala solului.

Iarna, pivnițele, care adăposteau nu numai băutura, ci și unele alimente ușor alterabile din cauza înghețului, constituiau un punct de atracție pentru bărbați. Acolo se întâlneau mai mulți, se ospătau, povesteau sau luau hotărâri cu privire la viața satului, la administrarea cât mai bună a acestuia. La plecarea spre sat, umpleau urciorul cu vin și efectuau măsura vinului cu țarcul, un băț pe care îl creștau la nivelul vinului din butoi. De fapt, furtul vinului din butoi era exclus. Tradiția orală păstrează, așa cum am amintit, încă vie amintirea vremurilor

²⁶ Așa cum rezultă din informațiile culese din satul Grădiștea, situat pe valea Oltețului.

²⁷ Budiș 1974, p. 41.

„ușilor deschise”, când orice trecător străin avea acces la pivnițe, beneficiind de îngăduința de a bea cât putea, cu condiția să pună cepul sau dopul la loc și să nu provoace stricăciuni. În Vâlcea și Gorj s-a păstrat cel mai bine această uzanță, această lege nescrisă a cinstei și omeniei. Sosirea primăverii prilejuia organizarea, pe dealul cu pivnița, a goviei, adică a unei petreceri câmpenești la care participa aproape tot satul²⁸.

În ceea ce privește construcțiile viticole din vatra satelor, se poate spune că erau amenajate pe sol sau sub nivelul solului. În Vâlcea au precumpănit pivnițele construite pe sol, întru totul asemănătoare cu cele de la vii. Ca un substitut al lor, către sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, s-au înmulțit beciurile sau pivnițele amenajate la parterul caselor înalte sau în subsolul caselor, magaziilor obișnuite. Sporadic au mai fost întrebuințate bordeie, adică galerii săpate într-un mal, cu pereții zidiți sau cu câte o furcă în fiecare colț, pe care se sprijineau grinzile și acoperișul înălțat fie din căpriori și blăni, fie din bârne²⁹. Erau amplasate fie pe o latură a casei, fie paralel cu ea.

Județul Vâlcea, datorită configurației geografice, a dezvoltat în decursul timpului, în folosul gospodăriei sătești, și pomicultura, în scopul cultivării, prelucrării și consumării fructelor și a derivatelor sale, obținute prin uscare, fierbere și distilare sau în diferite combinații cu alte produse agricole. Spre deosebire de viticultură, în Vâlcea n-au existat, până la începutul secolului al XX-lea, mari proprietari pomicole, nu a existat în lumea satelor o specializare în domeniu prin folosirea unor mari suprafețe de teren care să fie cultivate, documentele timpului consemnând existența unor ogrăzi de pruni, a unor „obratii de pomi”, transmise prin moștenire din generație în generație, prin foile de zestre ori prin vânzări și prin danii la biserici, mănăstiri, schituri³⁰.

Din vremuri îndepărtate s-a aflat în uz și procedeul uscării fructelor deopotrivă la căldură și la fum. În acest sens se amenajau construcții speciale, care aveau denumiri diferite: gratie de nuiete, pomar³¹ sau cuștiubă³².

²⁸ Iordache 1980, p. 300.

²⁹ Astfel de construcții au fost ridicate în unele sate de pe valea Otăsăului

³⁰ Georgescu 1972, p. 78.

³¹ Denumire întâlnită în satele din Țara Loviștei.

³² Denumire întâlnită în satele de pe valea Luncavățului.

Pomarul se pune în curte, la loc ferit de vânt. El era săpat în pământ sau zidit cu cărămidă. Acolo se băga o buturugă care făcea fum, iar prunele sau perele se puneau pe gratii. Cuștiubărul era o gratie pe care se puneau fructele să se usuce la soare și se făcea cât mai departe de casă, să nu ia foc³³. Pe de altă parte, s-au utilizat și cuptoare de uscat fructe, care se clădeau la nivelul solului, din piatră ori din cărămidă, care aveau dimensiuni diferite și forme dreptunghiulare sau pătrate. De obicei, doar gura cuptorului, adică locul unde ardeau lemnele, era cât de cât adâncită în pământ. Cu scopul protejării împotriva ploilor, construcțiile pentru uscarea fructelor la fum și la căldură se acopereau cu o platformă din scânduri, sprijinită pe niște pari.

Pe la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea au câștigat teren construcțiile de uscare a fructelor numai prin căldură. Clădite din piatră, din cărămidă arsă sau nearsă, din bârne căptușite cu lut, ele aveau dimensiuni apreciabile și se compuneau din două compartimente - cel de jos, cu focul și cel de deasupra, cu lesele - separate printr-un pod lucrat din scânduri lipite cu lut. În Bărbătești, Slătioara, Păușești-Otăsău s-au folosit cuptoare ai căror pereți se zideau din cărămidă nearsă sau din piatră de râu și se lipeau, apoi, cu mortar. Lemnele se introduceau pe două guri, amenajate în partea inferioară a cuptorului, înalte de circa un metru. După aprinderea lemnelor, gurile se înfundau. Din aceleași materiale ca și cele întrebuințate la pereți, deasupra celor două guri se executa un pod. Peste el, se fixau trei sau patru lese ori gratii cu fructe, între care rămânea un spațiu de 20-30 cm.

O tradiție pentru Vâlcea, atestată documentar, începând cu secolul al XV-lea, era fabricarea țuicii din prune. După ce se coceau, prunele se scuturau cu prăjina, se depozitau în vase mari de lemn, unde fermentau adăpostite sub șopruri sau perdele. Pentru a fi distilate, prunele fermentate erau duse la cazan, instalație amenajată sub construcții ușoare numite poveme, aflate de cele mai multe ori în hotarul satelor, în apropierea unei ape curgătoare. Acestea erau niște construcții care reflectau ponderea pe care pomicultura o deținea în economia satelor vâlcene. Povama era o construcție simplă: patru sau mai multe furci, unite prin legături, acoperite cu șindrilă, cu laturile împrejmuite sau neîmprejmuite.

³³ Inf. Bănaciu Gheorghe, sat Bărbătești, 81 de ani.

Dintre unitățile anexe care în secolul al XIX-lea aveau o răspândire largă, cu precădere în zona subcarpatică, trebuie menționate magaziile sau pimnițele, construcții în care se depozitau diferitele produse pomicole. Tehnica de construcție era următoarea: pe o temelie de piatră de râu erau așezate patru tălpi groase de gorun, după care urmau pereții realizați din bârne de stejar, la început rotunde, iar, mai târziu, cioplite și prinse la colțuri în cheițe. Urmău patru tălpi superioare (tălpoaie) ce încheie patrulaterul de bârne. Apoi patru cosoroabe sunt prinse în **roniță**, formată din două lungimi și două fundoaie. Acoperișul era lucrat din căpriori ce se prindeau prin cuie de lemn de cosoroabe, lați și învelitoare de șindrilă de 60-80 centimetri dispus în patru ape și terminat cu o coamă de șindrilă. Intrarea în pivniță se facea fie direct, fie de pe o prispă joasă mărginită de stâlpi ciopliți de o ușă masivă alcătuită din două bucăți unite de un pop mobil, care era prevăzut în spate cu un drug de lemn cu creștături. Tocul ușii era format din doi stâlpi laterali uniți de o bârnă numită **curmeziș**. Uneori, în acest **curmeziș** erau tăiate două **răsuflători** pentru aerisire. Podul pivniței avea grinzi aparente cu podină p'însă în **uluc**³⁴ și cu linii încrustate pe margine.

Magazia lui Ion Gongea din Stoenеști, care face parte dintr-o gospodărie de pomicultor, este datată pe grindă la anul 1883 și este realizată din bârne de stejar, încheiate drept, de formă dreptunghiulară și dimensiunile de 5/4 metri. Are la fațadă o sală închisă cu pannalac, mărginită de stâlpi ciopliți, ornamentați cu motive geometrice, iar intrarea se face printr-o ușă dublă care permite manipularea butoaielor de țuică. În interior, pe o latură erau dispuse butoaiiele de diferite mărimi, iar pe celelalte laturi lavițele de așezat fructele în stare proaspătă sau uscate. De menționat că locuința are pe spate un adosaj care a fost folosit ca povamă pentru instalația cazanului de țuică și pentru depozitarea butiilor cu boască.

O altă magazie, care face parte dintr-o gospodărie cu un pronunțat caracter de practicare a pomiculturii, provine din Oteșani și este datată în anul 1880. Construită din bârne de stejar încheiate în cheatori (chei) drepte, sub forma unei cununi orizontale, se remarcă prin masivitatea materialului constructiv și motivele decorative dispuse pe stâlpi și grinziile de la fațadă. În alte zone ale Vâlciei, astfel de magazine serveau și pentru adăpostirea uneltelor sau a diferitelor recipiente în care se puneau cereale.

³⁴ Godea 2007, p. 781.

BIBLIOGRAFIE

Budiș 1974 – Monica Budiș, *Gospodăria rurală din România, vol. I, Muntenia, Oltenia, Dobrogea*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974.

Corfus 1969 – Ilie Corfus, *Agricultura Țării Românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Academiei, București, 1969.

Georgescu 1972 – Nicolae Georgescu, *Județul Vâlcea și monumentele sale*, în *File Vâlcene*, Râmnicu Vâlcea, 1972.

Godea 2007 – Ion Godea, *Dicționar Etnologic român*, Editura Etnologică, București, 2007.

Iordache 1974 – Gh. Iordache, *Tipologia așezărilor rurale reflectată în evoluția obștilor sătești*, în *R.E.F.*, tom 19, nr. 1, p. 291-310.

Maxim 1989 – Elena Maxim, *Dovezi de continuitate în cultura popular românească –gropile de provizii*, în *R.E.F.*, tom 34, nr.3, 1989, p. 221-236.

Petrescu 1969 – Paul Petrescu (coord.), *Arta populară românească*, Editura Academiei, București, 1969.